

УДК 17.023.36+101.9+111.84+316.62
DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2023.2.4>

Борінштейн Євген Руславович
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії, соціології
та менеджменту соціокультурної діяльності
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська 26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-0323-4457

ДЕВІАНТОЛОГІЧНА СПЕЦИФІКА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ: СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО КРИЗЬ ПРИЗМУ АГАПЕЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО БУТТЯ ЛЮДИНИ

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства девіантна поведінка (поведінка, що відхиляється від соціальних норм) набула широкого поширення як альтернативний спосіб адаптації окремих індивідів і соціальних груп до стресогенного характеру життя. В кінці ХХ століття сформувалися та в даний час зберігаються кілька негативних тенденцій: 1) зростання рівня індивідуальних девіацій; 2) реструктуризація соціальних відхилень; 3) поява нових форм поведінкових девіацій; 4) моральний нігілізм, що веде до аномії; 5) розширення проявів колективної девіації.

За останні роки кількість масових злочинів, винуватцем яких часто є не тільки окремі особистості, а й групи людей і навіть окремі держави (росія, Іран, Сирія...) значно зростає. При цьому тяжкість наслідків девіацій для людей також багаторазово збільшилася, проявляючись в масових вбивствах, знущаннях, проявах геноциду, ксенофобії. Чітко висвітлюється глобалізація девіантних процесів у формі: криміналізації політики і світової економіки, міжнародного нелегального ринку наркотиків, тероризму на ґрунті деструктивних конфліктів етно-центрованих ціннісних систем.

Перераховані негативні тенденції супроводжуються зниженням ефективності соціального контролю і звично-репресивних заходів впливу, які досягли рівня системної «кризи покарання» навіть на рівні держав (санкції проти росії, Північної Кореї, Ірану).

Висока наукова і суспільна значимість проблеми девіантної поведінки знаходить підтвердження в теоретичних і прикладних дослідженнях, присвячених різним аспектам соціальних девіацій: правовому, культурологічному, соціологічному, психологічному, психопатологічному та іншим. На тлі уявного різноманіття підходів і триваючої структурної диференціації всередині окремих напрямків відзначається виражена міждисциплінарна розрізненість досліджень. Суттєвою проблемою, що утрудняє розвиток девіантологічного знання, є відсутність загальної теорії девіантності, яка включає єдиний методолого-теоретичний апарат і специфічний методичний інструментарій.

При цьому випали з поля зору можливості соціально-філософського аналізу як системної стратегії до дослідження девіантної поведінки. Важливим також представляється розуміння девіантної поведінки, його витоків і причин не як окремо взятої особливості флуктуації сучасного суспільства, а в плані залежності девіації від правової культури особистості, системи соціалізації.

Уявляється можливим в рамках освіти і виховання внести зміни в розвиток особистості, ґрунтуючись на масовому впровадженні агапелогічного підходу, що ґрунтується на любові і емпатії як основі формування та існування особистості.

Ключові слова: особистість, культура, правова культура особистості, девіація, девіантна поведінка, цінності, агапе, агапелогічний підхід, людяність, цінності, мораль.

Вступ. Феномен девіантної поведінки виводить дослідника на одну з соціальних і культурних універсалій, існування якої корелюється з нормами, пануючими в мультикультурному суспільстві. З нашої точки зору справедливим є визначення девіантної поведінки не тільки як типу «соціальної поведінки, який суперечить прийнятим у даному суспільстві правовим,

моральним, соціальним нормам і стереотипам» [4], але й як соціокультурного вираження принципу ентропії та носить в силу цього носить деструктивний характер, що проявляється у флуктуаційній динаміці соціокультурного розвитку будь-якого суспільства.

Оскільки сучасне суспільство є дуже багатограним, то сучасна світова культура постійно демонструє нові форми девіації, в тому числі такі, що не мали раніше місце форми екстремального ставлення і з боку суспільства, і з боку соціальних структур. Дане явище вимагає наукового обґрунтування, прогнозування і проєктування.

Історично склалося, що пояснювальні теорії девіантності розвивалися в рамках кримінології соціології, частково – демографії, наркології та суїцидології. Тому є й закономірним, що в оцінці девіантності переважає негативна інтонація. Тим більше, коли автори наполягають на значущості нейтральної термінології, вони можуть використовувати термін «соціальні відхилення». Але не все так однозначно, бо при використанні поняття «соціальні відхилення» ми можемо продовжити категоріальний ряд термінами «соціокультурні відхилення», «соціо-психологічні відхилення», «соціоекономічні відхилення» і тому подібне. До того ж «девіантність» як поняття підкреслює більш широке поле розгляду проблеми та дозволяє розглядати більш широкі можливості функціонування різноманітних відхилень у суспільстві.

Саме тому наполягаємо на розгляді цього явища у соціально-філософській площині.

Немає єдності також в періодизації історії девіантності та класифікації різних девіантологічних напрямків, шкіл, концепцій. Нерідко погляди одного і того ж автора розглядаються численними дослідниками в рамках різних шкіл, напрямків і під відповідним їм кутом зору.

Разом з тим, девіантність має здатність мутувати в соціально-прийнятні форми, поставати як негативним, так і позитивним феноменом в перспективі суспільного розвитку.

Не дивно, що більшість сучасних вчених відмовляється від обґрунтування комплексу причин девіантності (у тому числі, злочинності) та її примноження, обмежуючись завданням обґрунтувати «кореляції проти причинності» (correlation versus causation). Разом з тим, по-перше, виявлення факторів, що впливають на рівень, структуру, динаміку окремих видів девіації, дійсно, являє собою важливу дослідницьку задачу. По-друге, вся історія девіантології (і кримінології як найбільш розвинутого її елемента) є пошуком причин, факторів, обставин, що обумовлюють виникнення та багаточисельні трансформації девіантності і її видів. По-третє, саме в процесі такого пошуку народжуються девіантологічні концепції і теорії, добувається величезний фактографічний матеріал, що підтверджує або ж спростовує ті чи інші наукові гіпотези. По-четверте, без знання факторів, так чи інакше впливають на «девіантність» і її окремі види, неможлива адекватна соціальна реакція суспільства, більш-менш ефективний соціальний контроль.

Але нас цікавить девіантність не сама по собі, а з точки зору її впливу та її залежності від правової культури суспільства.

Проведена правова реформа в українському суспільстві повинна забезпечити верховенство закону в усіх сферах життя держави і суспільства, створити умови для ефективного захисту прав і свобод людини і громадянина, усунення свавілля і правового нігілізму з життя соціуму.

Результати правової реформи та рівень правової культури взаємозалежні. Вони не з'являються самі собою. Потрібні величезні спільні зусилля держави і суспільства, сім'ї, засобів масової інформації, громадян для просування правової реформи і розвитку правової культури.

Сьогодні стає особливо очевидним, що успішне вирішення економічних, політичних і соціальних завдань неможливе без підвищення правової культури суспільства, виховання у кожного громадянина глибокої поваги до закону, формування готовності безпосередньо і активно брати участь у втіленні його положень у повсякденне життя. У зв'язку з цим правову культуру можна розглядати як одну з найважливіших передумов і необхідна умова формування правової держави.

Стан правової культури будь-якої держави є важливим показником ступеня зрілості конкретно-історичної правової системи України В її правовій системі відображається досягнутий на протязі століть і тисячоліть рівень прогресивно-правового розвитку європейського

суспільства. Правова культура опосередковує всі основні сфери правового життя суспільства: правотворчість і законодавство, правосвідомість і реалізацію права, суб'єктивні права, свободи і обов'язки громадян, політико-юридичні інститути, установи суспільства і держави, визначаючи їх особливий якісний стан, який можна виразити поняттям правокультурності. Це рівень і ступінь прогресивно-правових досягнень, втілених у людській діяльності та її результатах. Правокультурність визначає міру юридичної цивілізованості держави і суспільства, їх правовий прогрес.

Але всі правові колізії не будуть потрібними, коли ми не будемо використовувати за час існування людства агапелогічний підхід до кожної конкретної особистості та до соціуму в цілому, що надасть нам можливості впровадження людяності у повсякденне буття.

Мета дослідження. Виявити девіантологічну специфіку правової культури особистості з урахуванням агапелогічного підходу до буття людини.

Завдання дослідження:

- представити комплексний аналіз наявних підходів до вивчення і характеристика девіантної поведінки;
- виявити сутнісно-універсальні риси феномену правової культури в девіантологічному ракурсі;
- здійснити аналіз понять «девіантологія», «девіантна поведінка» з точки зору соціальної філософії;
- розглянути історико-культурні особливості девіантної поведінки в контексті розвитку правової культури суспільства;
- проаналізувати особливості здійснення і функціонування девіації в умовах агапелогічного підходу до життя людини;
- запропонувати способи управління девіацією в сучасних умовах з урахуванням розвитку правової культури суспільства.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження виступає правова культура особистості як специфічне, складне і постійно розвивається суспільне явище, що має велике значення для функціонування демократичної, правової держави. Предметом нашого дослідження є девіантологічна специфіка правової культури особистості в контексті застосування агапелогічного підходу в усіх сферах буття.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження склали системний метод, що дозволив вирішити досліджувану проблему в умовах цілісного процесу розвитку правової культури; метод сходження від абстрактного до конкретного, який надав можливості розуміння перемоги української правової культури над російським правовим нігілізмом завдяки розвитку агапелогічних почуттів; ідеї соціокультурної обумовленості процесів правосвідомості особистості та формування особистості в європейському суспільстві; особистісний підхід, який стверджує уявлення про соціальну, діяльнісну і творчу сутність людини як особистості; діяльнісний підхід, що дозволяє досліджувати реальний процес взаємодії людини з навколишнім світом; агапелогічний підхід як основа прояву людяності в контексті існування людства.

Результати дослідження. Девіантна поведінка (від лат. *deviatio* – відхилення) завжди пов'язана з будь-яким невідповідністю людських вчинків, дій, видів діяльності поширеним в суспільстві або його групах цінностям, правилам (нормам) і стереотипам поведінки, очікуванням, установкам. Це може бути не тільки порушення формальних (правових) або неформальних (мораль, звичаї, традиції, мода) норм, але і девіантний спосіб життя, девіантний стиль поведінки, які є не відповідними прийнятим в даному суспільстві, середовищі, групі нормам. Незліченна кількість проявів девіантної поведінки, залежність оцінки поведінки як нормальної або такої, що відхиляється від цінностей, норм, очікувань (експектацій) суспільства, групи, субкультури, мінливість оцінок з часом, конфлікт оцінок різних груп, в які входять люди, нарешті, суб'єктивні уявлення вчених – все це вкрай ускладнює вироблення більш-менш стійких і однотипних визначень девіантної поведінки.

Зазначимо класичні точки зору. Так, на думку А. Коена (A. Cohen), девіантна поведінка це «така поведінка, яка йде врозріз з інституціоналізованими очікуваннями, тобто з очікуваннями, що розділяються і визнаються законними всередині соціальної системи» [10, р.26–27]. Е. Good вважає, що девіантність – це «поведінка, яку деякі люди в суспільстві вважають образливою (неприємною) і яка викликає – або може викликати у разі виявлення – несхвалення, покарання або ворожість по відношенню до суб'єктів такої поведінки» [11, р. 17].

Через деякий час вчені називають девіантною поведінку, яка не відповідає нормам і ролям. При цьому одні науковці в якості точки відліку («норми») використовують очікування (експектацій) відповідної поведінки, а інші – еталони, зразки поведінки [13, р. 3]. А деякі з дослідників вважають, що девіантними можуть бути не тільки дії, а й ідеї, погляди [12, р. 22]. Девіантну поведінку нерідко пов'язують з реакцією суспільства на неї і тоді визначають девіацію як «відхилення від групової норми, яке тягне за собою ізоляцію, лікування, тюремне ув'язнення або інше покарання порушника».

В сучасній українській науці соціальна девіантність розглядається значною кількістю вчених: Л. Вольною, В. Кащенко, Н. Коношенко, В. Лютим, Н. Максимовою, С. Немченко та іншими [3, с. 5–9]. Треба відзначити напрям досліджень сучасних науковців в області девіантології саме у напрямку молодого покоління. На наш погляд це звужує проблему. Тому будемо з соціально-філософської точки зору розглядати девіантологію більш об'ємно.

Тому є необхідним виділення нового наукового напрямку у формі загальної теорії девіантності, що сприяло б вирішенню наукових і прикладних завдань на якісно іншому – інтегрованому рівні.

Загальна теорія девіантності повинна, як нам видається, зосередити свою увагу на: активно діючих, особистостях, що саморозвиваються; соціальних взаємодіях в суспільстві між усіма його (суспільства) частинами (індивіди, групи, соціуми, субкультури і так далі...); різних формах девіантної поведінки різномасштабної етіології.

Основна увага в соціально-філософському ракурсі девіантології зосереджується на соціальних девіаціях і девіантності як багаторівневого понятті, а також на формі проявів девіації і девіацій. Тому вивченню підлягають: девіантна поведінка і девіантна особистість, групові девіації і девіантна субкультура, масові девіації і девіантна культура.

Отже, загальну теорію девіантності (девіантологію) слід розглядати як новий науковий напрям поза окремими науками, що має різні міждисциплінарні зв'язки та певну структуру.

Девіантність розглядається нами як неузгодженість елементів в системі взаємовідносин «особистість-соціально-правові норми-суспільство», основними ознаками якого є: 1) розбіжність між індивідуальною лінією розвитку індивіда (групи), і домінуючими цінностями/тенденціями суспільного життя; 2) об'єктивно-негативні наслідки даного розбіжності для суспільства або самої особистості (групи); 3) негативна суспільна оцінка даного розбіжності як соціально небажаного і аномального; 4) прагнення суспільства контролювати і усувати небажані прояви та їх носіїв у формі стигматизації, покарання, ізоляції, знищення в крайніх випадках; 5) обмеження прав носіїв девіації, обмеження їх соціальних можливостей, їх соціальна дезадаптація і зниження якості життя.

Необхідно відзначити суб'єктивно-об'єктивний характер девіантності – з одного боку вона виступає у формі штучного соціального, культурного і мовного конструкту, з іншого-містить об'єктивні передумови і несе реальну загрозу для життя індивіда, групи, суспільства.

Оскільки правові норми є системними для розуміння девіантної поведінки як такої, то її основним предметом нашої уваги є девіантологічна специфіка правової культури особистості.

Взагалі культура як ми її уявляємо з урахуванням теми та предмету дослідження, є результатом людської творчості з метою виключення травмуючих особистість зовнішніх факторів соціального середовища. В цьому відношенні можливо виділити два традиційних аспекти в культурі – матеріальний і духовний. І різновиди культури: адаптивну, правову, професійну, інформаційну, колективну і так далі.

Слід зауважити, що зміни в одній частині правокультурної системи суспільства, наприклад, зміна законодавства, вимагає відповідної зміни інших її систем і, перш за все, правової культури особистості.

У широкому сенсі слова, правова культура показує залежність права від культури суспільства і ступінь відображення цієї культури в правовій системі даного суспільства. Правова культура у вузькому сенсі – це сума накопичених в ході історичного розвитку і відтворюваних правових цінностей (принципів, норм, категорій, знань і так далі).

При розумінні культури як всього створеного людиною на противагу тому, що дано природою, в культуру включаються практично всі без винятку сфери людської діяльності (економіка, політика, право, наука і багато-багато іншого). Тому, як ми бачимо, є прямий зв'язок між культурою (рівнем культури) і суспільством (рівнем розвитку суспільства, його морально-етичними пріоритетами), цінностями суспільства, людини, особистості. Тому при визначенні правової культури важливо включати в неї всі без винятку компоненти правового життя – право, правосвідомість, правовідносини, законність, правопорядок і правову діяльність, тощо.

Правова культура передбачає високий рівень інтелектуального розвитку, вміння мислити. Отже, правова культура особистості передбачає розвиток творчих здібностей особистості у напрямку правосвідомості та праворозуміння на основі морально-етичних пріоритетів вільного, демократичного суспільства, спрямованих на самодетермінації правової особистості у напрямку культури її відповідальності.

Потреба людини у відповідальній поведінці тривалий час руйнувалася зрівняльністю у сфері розподілу матеріальних благ та інших сферах. Але в сучасних умовах проблема відповідальності набуває особливо гостре значення.

Під культурою відповідальності розуміють систему норм, навичок і санкцій у здійсненні управлінських рішень, що задовольняють суспільні, колективні та особисті інтереси.

Саме виконання ж норм права є справою, яка стосується всіх. При цьому виконання, що враховує наслідки цих самих дій. У цьому сенсі культура відповідальності спонукає до культури правової. Культура відповідальності особистості, разом з тим, означає усвідомлення нею необхідності творити своє життя, не пристосовуючись до обстановки, а розвиваючи свої родові та індивідуальні здібності. Іншими словами, вона означає відповідальність особистості перед суспільством, сім'єю за розвиток своїх здібностей. Цьому повинна сприяти культура відповідальності суспільства, що полягає в створенні максимально сприятливих умов для продуктивного розвитку і застосування соціальних і особистісно значущих здібностей і задатків особистості.

Саме у такому напрямку відбувається культурний прогрес суспільства завдяки створюваній ним людської особистості, і розуміння культури, як міри гуманізації суспільства, його людяності в найширшому сенсі цього слова, як показник того, наскільки людина стала суспільною істотою, а суспільство – людським суспільством.

То ми органічно підійшли до розуміння вирішального значення людяності у сучасному суспільстві. Саме розвиток людяності у творчій особистості в українському суспільстві, де заохочується свобода та винахідливість як основа буття, і дозволяє нам перемагати російську орду бездуховних особин. Але як розвивати людяність?

На наш погляд, це можливо завдяки широкому введенню у науково-практичну площину агапелогічного підходу до людини взагалі. Агапе (грец. *ἀγάπη*) – це «давньогрецька назва безумовної, некорисливої і жертвовної любові. До різновидів любові, крім агапе, належали також сторге, філію, ерос та ін. В агапе поєднуються пристрасть і ніжність, надійність і безмежна відданість» [1].

То коли ми говоримо про агапелогічний підхід, мається на увазі, по-перше, морально-етичне ставлення до людини взагалі, по-друге, соціалізація особистості у напрямку виховання людяності як категоричного імперативу існування людини.

Агапелогічний підхід в широкому розумінні терміну являє собою розвиток калліпедії («виховання, що ґрунтується на розвитку почуття прекрасного» [2]) як якості людини, яке включає

в себе повагу до оточуючих, любов до людей і всього навколишнього світу, толерантність до інших рас і віросповіданням, мультикультуралізм.

Необхідна певна сума відповідальності як результат виховання і розвитку особистості в правовій, політичній, моральній та інших сферах. Основи правової культури особистості на фундаменті агапелогічного походу повинні закладаються в сім'ї і різнопланових освітніх закладах, коли особистістю пізнаються основи життя, держави і права, Основи управління державою, формування владних структур, права і обов'язки громадян і уряду, значення і значимість моралі, засвоюється сприйняття любові як однієї з основних цінностей суспільства.

Висновки. Проведене нами дослідження дозволяє підкреслити універсальність девіантної поведінки і, як наслідок, значущість соціально-філософського підходу до вивчення девіантної поведінки. Девіація має асоціальні, деструктивні форми і наслідки і є об'єктом викорінення, нейтралізації і корекції. Девіантологія як наукова дисципліна розвивається, власне, як відповіді на виклики, що кидаються суспільству і його стабільності з боку яскраво виражених девіантів. Разом з тим, визначення змісту і характеру наслідків девіантної поведінки двоїсте. З одного боку, увага вчених, державних структур і суспільства звернена до традиційних форм деструктивної девіантності, з іншого – визнається її контекстуальний і історично відносний характер.

Соціокультурний підхід до вивчення девіантної поведінки показує постійну зміну уявлень про девіантну поведінку, її часткову легалізацію. Саме тому необхідним є дослідження правової культури особистості, що дозволяє контролювати і нормувати девіантні прояви.

Безперервно розвиваючись і вдосконалюючись, правова культура особистості випереджає часом діючі правові норми, вимагає підлаштування, покращення їх до свого рівня з урахуванням універсуму морально-етичних складових. Слід мати на увазі, що правова культура особистості на певному етапі свого розвитку починає існування як відокремлене, самостійне, поряд з тією правовою культурою, яка була виражена в законах. У даній ситуації, правова культура особистості викликає до життя нову, прогресивну юридичну практику і стимулює вдосконалення законодавства, підтягуючи його до рівня вимог об'єктивних закономірностей суспільного розвитку. Правова культура особистості сприяє тим самим вдосконаленню правової системи, виявляється передумовою правотворчої діяльності. Вона збігається з новою, що формується правовою культурою суспільства.

Формування та розвиток правової культури особистості в сучасному суспільстві не може бути здійснений у повній мірі без застосування агапелогічного підходу до буття людини, коли любов до всього живого, людяність пропагуються як морально-етичні імперативи існування особистості в якісній державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапе. Агапе – ВУЕ – Велика українська енциклопедія : веб-сайт. URL: <http://www.vue.gov.ua> Агапе (дата звернення: 15.07.2023).
2. Вінкельман Й. Про художній ідеал прекрасного. Київ : Мистецтво, 1990. 307 с.
3. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків : навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» у двох частинах. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова., 2016. 193 с.
4. Девіантна поведінка. Девіантна поведінка – Енциклопедія Сучасної України : веб-сайт. URL: <http://www.esu.com.ua/article-2...> (дата звернення: 14.07.2023).
5. Кащенко В. П. Асоціальна поведінка школяра. Питання психології. 2003. № 5. С. 43.
6. Коношенко Н. А. Соціально-педагогічна реабілітація девіантних молодших школярів в умовах реабілітаційних центрів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Луганськ : Луганський Нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка., 2012. 20 с.
7. Лютий В. П. Соціальна робота з групами девіантної поведінки : навч. посіб. Київ : Академія праці і соціальних відносин, 2000. 50 с.
8. Максимова Н. Ю. Основи психології девіантної поведінки: підручник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2008. 439 с.
9. Немченко С. Г. Портрети девіантних підлітків. Психологічна корекція девіантної поведінки старшокласників загальноосвітньої школи: методичні рекомендації для вчителів, психологів загальноосвітніх шкіл. Запоріжжя: «Прем'єр», 2005. 84 с.

10. Cohen Albert. Deviance and Control. Prentice Hall, 1966. FRN. 105 p.
11. Goode E. Deviant Behavior. Second Edition. New York : Routledge, 2014. 400 p.
12. Higgins John C. Drama and popular politics in early modern England. A dissertation submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy. University of California, San Diego, 2011. 333 p.
13. Palmer S., Humphery J. Deviant Behavior: Patterns, Source and Control. NY-L, 1990. 316 p.

REFERENCES

1. Ahape. Ahape – VUE – Velyka ukrainska entsyklopediia [Agape. Agape – GUE – Great Ukrainian Encyclopedia]: veb-sait. URL: <http://www.vue.gov.ua> Ahape (data zvernennia: 15.07.2023).
2. Vinkelman Y. Pro khudozhnii ideal prekrasnoho [About the artistic ideal of the beautiful]. Kyiv : Mystetstvo, 1990. 307 s.
3. Volnova L. M. Profilaktyka deviantnoi povedinky pidlitkiv [Prevention of deviant behavior of adolescents]: navch.-metod. posibnyk do spetskursu «Psykhologhiia deviatsii» dlia studentiv spetsialnosti «Sotsialna pedahohika» u dvokh chastynakh. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova., 2016. 193 s.
4. Deviantna povedinka. Deviantna povedinka – Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Deviant behavior. Deviant behavior – Encyclopedia of Modern Ukraine]: veb-sait. URL: <http://www.esu.com.ua/article-2...> (data zvernennia: 14.07.2023).
5. Kashchenko V. P. Asotsialna povedinka shkoliara [Asocial behavior of a schoolboy]. Pytannia psykholohii. 2003. № 5. S. 43.
6. Konoshenko N. A. Sotsialno-pedahohichna rehabilitatsiia deviantnykh molodshykh shkoliariv v umovakh rehabilitatsiinykh tsentriv [Social-pedagogical rehabilitation of deviant younger schoolchildren in the conditions of rehabilitation centers]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.05. Luhansk: Luhanskyi Nats. un-t im. T. H. Shevchenka., 2012. 20 s.
7. Liutyi V. P. Sotsialna robota z hrupamy deviantnoi povedinky [Social work with groups of deviant behavior]: navch. posib. Kyiv: Akademiia pratsi i sotsialnykh vidnosyn, 2000. 50 s.
8. Maksymova N. Yu. Osnovy psykholohii deviantnoi povedinky [Fundamentals of the psychology of deviant behavior]: pidruchnyk. Kyiv : VPTs «Kyivskyi universytet», 2008. 439 s.
9. Nemchenko S. H. Portrety deviantnykh pidlitkiv. Psykhologichna korektsiia deviantnoi povedinky starshoklasnykiv zahalnoosvitnoi shkoly [Portraits of deviant teenagers. Psychological correction of deviant behavior of secondary school students]: metodychni rekomendatsii dlia vchyteliv, psykholohiv zahalnoosvitnikh shkil. Zaporizhzhia: "Premier", 2005. 84 s.
10. Cohen Albert. Deviance and Control. Prentice Hall, 1966. FRN. 105 p.
11. Goode E. Deviant Behavior. Second Edition. New York: Routledge, 2014. 400 p.
12. Higgins John C. Drama and popular politics in early modern England. A dissertation submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy. University of California, San Diego, 2011. 333 p.
13. Palmer S., Humphery J. Deviant Behavior: Patterns, Source and Control. NY-L, 1990. 316 p.

Borinshtein Yevgen Ruslavovich

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Head of the Department of Philosophy, Sociology
and Management of Sociocultural Activities
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
26, Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0323-4457

DEVIANTOLOGICAL SPECIFICS OF THE LEGAL CULTURE OF THE INDIVIDUAL: MODERN SOCIETY THROUGH THE PRISM OF AN AGAPELOGICAL APPROACH TO HUMAN EXISTENCE

Relevance of the problem. At the present stage of development of society, deviant behavior (behavior that deviates from social norms) has become widespread as an alternative way of adapting

individuals and social groups to the stressful nature of life. At the end of the XX century, several negative trends were formed and currently persist: 1) an increase in the level of individual deviations; 2) restructuring of social deviations; 3) the emergence of new forms of behavioral deviations; 4) moral nihilism leading to anomie; 5) expansion of manifestations of collective deviation.

In recent years, the number of mass crimes, the culprit of which is often not only individuals, but also groups of people and even individual states (russia, Iran, Syria...) has grown significantly. At the same time, the severity of the consequences of deviations for people has also increased many times, manifested in mass murder, bullying, genocide, and xenophobia. The globalization of deviant processes in the form of criminalization of politics and the world economy, the International illegal drug market, and terrorism based on destructive conflicts of ethno-centered value systems is clearly highlighted.

These negative trends are accompanied by a decrease in the effectiveness of social control and habitual repressive measures of influence, which have reached the level of a systemic "crisis of punishment" even at the state level (sanctions against russia, North Korea, Iran).

The high scientific and social significance of the problem of deviant behavior is confirmed in theoretical and applied studies devoted to various aspects of social deviations: legal, cultural, sociological, psychological, psychopathological and others. Against the background of the apparent diversity of approaches and the ongoing structural differentiation within individual areas, there is a pronounced interdisciplinary disparity in research. A significant problem that complicates the development of deviantological knowledge is the lack of a general theory of deviation, which includes a single methodological and theoretical apparatus and specific methodological tools.

At the same time, the possibilities of socio-philosophical analysis as a systemic strategy for the study of deviant behavior fell out of sight. It is also important to understand deviant behavior, its origins and causes not as a single feature of the fluctuation of modern society, but in terms of the dependence of deviation on the legal culture of the individual, the socialization system.

It seems possible to make changes in the development of the individual within the framework of education and upbringing, based on the mass introduction of an agapelological approach based on Love and empathy as the basis for the formation and existence of the individual.

Key words: *personality, culture, legal culture of the individual, deviation, deviant behavior, values, agape, agapelological approach, humanity, values, morality.*